

Arjen turvallisuus harvaan asuttujen alueiden uutena politiikkana

TIINA LAITINEN

Pohjois-Suomen infrastruktuurin ja palvelujen rakentamiseen panostettiin sotien jälkeisinä jälleenrakennuksen vuosikymmeninä. Valtion ja kuntien rooli oli keskeinen. Ilkka Lehtola (2001) kuvaa ”Syrjäkylä-Suomen sodanjälkeistä kukoistuskautta”, jolloin

”[m]aaseutu kukoisti: lapsia oli paljon, ja valtio ja kunnat aktivoituivat infrastruktuurin rakentajina, sillä teitä, kouluja ja postitoimistoja rakennettiin syrjäisimpiinkin kolkkiin. (...) Kylissä oli omat palvelunsa, ja ihmisten välillä oli toiminnallista vuorovaikutusta, joka loi yhteisyyttä ja paikallisidentiteettiä. Näiden piirteiden avulla omat kylät erotettiin muista alueista.” (Lehtola 2001, 95.)

Sotien jälkeisen ajan iloiset sävelet ovat kuitenkin vuosikymmenten saatossa muuttuneet mullivoittoisiksi. Tarkasteltaessa elämää sivukylillä 2000-luvun alkupuolella avautuu silmien eteen monia erilaisia kuvia kylien elämästä. Yhteistä monille näille kuville on palvelujen etäännyminen: palveluita joko keskitetään Rovaniemen esimerkin tavoin palvelukyliin tai kyliltä kuntakeskuksiin, tai palvelut etäännyvät kyliltä niiden saavutettavuuden heikentyessä (esimerkiksi palvelun siirtyessä sähköiseksi palveluksi). Paradoksaalista on, että samanaikaisesti, kun julkisesti keskustellaan suureen ääneen väestön ikääntymisestä ja ikääntyvien kasvavista palvelutarpeista, monet kunnat heikentävät palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta nimeomaan kyliltä – kyliltä, joissa ikääntyneiden suhteellinen osuus väestöstä on tunnetusti usein keskimääräistä korkeampi. Sivukylien lähipalveluita karsitaan vedoten niiden vähäiseen kysyntään, vaikka samanaikaisesti puhutaan ikääntyvistä kylistä ja ikääntyvien kasvavista palvelutarpeista.

Arki voidaan ymmärtää siunattuna rutiinin tilana (Jokinen 2005, 7). Arjen käsite itsessään sisältää ajatuksen sujuvuudesta ja turvallisuudesta.

Arjen turvallisuutta edistävät tuttu ja toimiva koti- ja asuinympäristö, apua tarjoavat tukiverkostot, erilaiset turvalaitteet ja tekniset apuvälineet sekä saavutettavissa olevat palvelut. Harvaan asutuilla alueilla palvelujen saatavuus on nostettu keskeiseksi arjen turvallisuutta rakentavaksi tekijäksi (ks. SM 2009).

Palveluiden merkityksen tarkastelu asukkaiden hyvinvoinnille ja turvallisuudelle on ajankohtaista aikana, jolloin kunnat pohtivat ja tekevät päätöksiä palvelurakennemuutoksista. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) 2008–2011 tulee muuttamaan sosiaali- ja terveydenhuollon tuottamistapoja kunnissa ja vaikuttamaan myös palveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen sivukylillä. Kolmannen sektorin toimintaympäristön muutokset ja esimerkiksi valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen arviot taloudellisen tilanteen heikkenemisestä (ks. Peltosalmi & al. 2009, 81) nostavat esiin tarpeen tarkastella, millä resursseilla arjen turvallisuutta ja sujuvuutta sivukylillä tuotetaan. Turvallisuusteeman ajankohtaisuus nousee myös sisäasiainministeriön johdolla valmistellusta sisäisen turvallisuuden ohjelmasta (Valtioneuvoston periaatepäätös 8.5.2008), jonka tavoitteeksi on asetettu Suomen kehittyminen Euroopan turvallisimmaksi maaksi vuoteen 2015 mennessä.

Arjen sujuvuuden perusta on infrastruktuuri, jota ylläpidetään julkisin tai yksityisin varoin. Tekninen infrastruktuuri (liikenneverkot, energiahuollon verkostot, jätehuolto, vesihuolto, tietoliikenneverkot) ja sen ylläpito sanelevat sen, missä ihmisen on ylipäättään mahdollista asua. Sosiaalinen infrastruktuuri (sisältäen julkiset ja yksityiset palvelut) puolestaan tukee asumisen ja elämisen mahdollisuuksia.

Tarkastelen tässä artikkelissa Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksella Arjen turvaa kylissä -tut-

kimushankkeen¹ aikana toteutetun asukaskyselyn tulosten valossa sitä, millaisena arjen turvallisuus ja sen tukeminen näyttäytyvät lappilaisilla kylillä palvelutarjonnan ja palvelujen käyttökulttuurin näkökulmista. Näkökulma on palveluiden käyttäjän, kyläläisen. Selvitän, millaisiin palvelutuotannon malleihin sivukyliin asukkaat mielipiteidensä kautta suuntautuvat, ja pohdin asukkaiden asenteiden valossa erityisesti sitä, mitkä ovat järjestöjen ja teknologian mahdollisuudet täydentää sivukyliin palvelutarjontaa ja vahvistaa kyläläisten arjen turvallisuutta.

Asukaskysely toteutettiin kokonaistutkimuksena siten, että se jaettiin postikyselyä jokaiseen vakinaisesti asuttuun kotitalouteen Savukosken kunnan ja Rovaniemen kaupungin Yläkemijoen aluelautakunnan alueella. Kyselyn vastaanotti 1 080 taloutta 16 kylässä ja kyläalueiden ulkopuolella. Kyselyn palautti 382 kotitaloutta.

Aluksi tarkastelen palvelujen merkitystä kyläläisten arjen turvallisuudelle ”turvallisuuden tunteen suojavaipan” sekä kylillä ilmenevän palvelujen käyttökulttuurin valossa. Seuraavaksi erittelen sitä, missä määrin kylillä ilmenevä asenneilmasto tukee palvelutuotannon vastuiden ja roolien jakamista kunnan, kolmannen sektorin ja teknologian kesken. Lopuksi esittelen lyhyesti hallinnonrajat ylittävää, verkostomaista ja poikkisektoraalista yhteistyötä, jota Lapissa arjen turvan eteen tehdään. Johtopäätöksissä vedän yhteen esittämäni tulokset. Tavoitteena on empiirisen aineiston kautta hahmottaa, millaiset ovat julkisten palvelujen, kolmannen sektorin ja teknologian mahdollisuudet tuottaa arjen turvallisuutta harvaan asutuilla alueilla.

Turvallisuuden tunteen suojavaippa

Harvaan asutuilla alueilla monet julkiset palvelut ovat etäänntyneet kyliltä kuntakeskuksiin. Lakisääteisesti palvelujen on oltava saatavilla kaikille kuntalaisille, mutta sivukylissä asuville monet valtion ja kunnan järjestämät palvelut ovat näkyvämmässä ja siten saavuttamattomissa. Palvelujen saavutettavuuden yhdenvertaisuus ei harvaan asutuilla alueilla toteudu kuntalaisten kesken.

Palveluita voidaan karkeasti jaotella sen mukaan, miten läheisesti ne tukevat kyläläisen ar-

- KRIISEIHIN REAGOIVA
Poliisi, pelastustoimi, rajavartiolaitos
- TARPEISIIN VASTAAVA
Lakisääteiset peruspalvelut
- ENNALTAEHKÄISEVÄ
Kolmas sektori



Kuvio 1. Turvallisuuden tunteen suojavaippa palveluiden näkökulmasta

jessa selviytymistä. Kuvio 1 jaottelee kyläläisten turvallisuuden tunteen kannalta merkityksellisiä palveluja niiden saatavuuden perusteella.

”Turvallisuuden tunteen suojavaippa” havainnollistaa, miten yksilö itse elää elämäänsä arjen rutiinien keskellä. Arkea ympäröivät suojavaipat, jotka suojaavat ”ydintä”, yksilön arjessa selviytymistä. Poliisin, pelastustoimen ja rajavartiolaitoksen tehtäviä voidaan tarkastella reaktiivina tai vasta-uksina ilmeneviin satunnaisiin akuutteihin kriiseihin ja uhkiin (esimerkiksi tulipalo, sairauskohaus, onnettomuus, luonnonmullistus). Siten ne voidaan sijoittaa ulommaiselle kehälle, kauimmas yksilön arjesta. Lakisääteiset peruspalvelut sijoittuvat ulomman vaipan ”sisään” niin, että niiden tehtävänä on ylläpitää turvallisuuden tunnetta vastaamalla kuntalaisten enemmän tai vähemmän satunnaisiin tarpeisiin. Nämä tarpeet (esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta) ilmenevät tyypillisesti kriisitapauksia useammin. On toki huomattava, että pieni osa kyläläisistä on myös jatkuvan, jopa päivittäisen julkisen palvelun (esimerkiksi kotiaavun) piirissä. Yksilön omaavun ja julkisen palvelujen väliin jää ennaltaehkäisevien palvelujen alue, joka harvaan asutuilla

1. Tutkimusta rahoittaa maa- ja metsätalousministeriö.

alueilla tyypillisesti määrittänyt kolmannen sektorin toiminta-alueena². Ennaltaehkäisevän vaipan tehtävänä on ehkäistä satunnaisten kriisien ja riskien toteutumista ja siten myös vähentää tarvetta ulompien kehien palveluille.

Raija Julkunen (2006) on tehnyt syväluotavan analyysin hyvinvointivaltion tilasta rajojen ja vastuiden näkökulmasta. Kansalaisille tarjotaan jatkuvasti lisää ”omaa vastuuta, vastuuta omista teoista, eettisistä valinnoista, toimeentulosta, läheisten hoivasta ja lasten kasvatuksesta, osaamisesta ja työllistyvyydestä, terveydestä ja toimintakyvystä [...] (mts. 20).” Hyvinvointivaltion rajan asettamisella Julkunen (2006, 140) tarkoittaa ”hyvinvoinnin yksityisten tuottajien varaan laskemista sillä ajatuksella, että hyvinvointivaltion roolia voidaan supistaa ja sen tehtäviä siirtää ihmisille itselleen, järjestöille tai yrityksille ja etä poliitiikan sijasta markkinat voivat ohjata hyvinvoinnin tuotantoa ja jakamista.”

Kahden ulomman vaipan etääntyessä yksilöiden ja kyläyhteisöjen oma-avulle asetetaan uusia odotuksia. Ennaltaehkäisevän vaipan merkitys harvaan asuttujen alueiden turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaajana kasvaa. Mitkä ovat ne keinot, joilla yhden vaipan oheneminen saadaan kompensoitua toisen vaipan vahvistamisella?

Ratkaisuna harvaan asuttujen alueiden suojavaipan säilyttämiseksi riittävän paksuna nähdään esimerkiksi sopimuksellisuuteen, kumppanuuksiin tai verkostoihin perustuvat toimintatavat. Tällöin suojavaipan kehien rajat murtuvat ja ylittävät toisensa, mikä yhtäältä on valtava resurssi, mutta toisaalta voi johtaa epäselvyyksiin esimerkiksi vastuukysymyksissä. Kenen vastuulla ja missä rajoissa on huolehtia kylällä yksin asuvan vanhuksen kotona selviytymisestä: vanhuksen itse, omaisen, naapuripuringin vai kunnan kotihoidon henkilökunnan?

Olennaista yksilön turvallisuuden tunteen kannalta on tieto ja varmuus siitä, että apua on tarvittaessa saatavilla. Usein palvelujen kehittämisenokkuus kuitenkin jää etäiseksi kansalaisten arjen avun ja tuen tarpeista. Luottamuksen säilyttäminen avun saantiin tarvittaessa vaatii hanketoimintaa pysyvämpiä ratkaisuja.

2. Myös poliisi, pelastustoimi ja rajavartiolaitos sekä kunnalliset palvelut tuovat panoksensa ennaltaehkäisevyyteen, mutta esimerkiksi monet kunnat harvaan asutuilla alueilla kykenevät järjestämään vain välttämättömimmät palvelut.

Palvelujen käyttökulttuuri sivukylillä

Palveluiden etäisyys nostaa sivukylillä asuvien kynnystä hakeutua palveluiden piiriin. Tämä jättää kyläläiset esimerkiksi monien kuntakeskussissa tarjolla olevien, sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevien palvelujen ulkopuolelle. Arjen askaareisiin kunta tarjoaa apua esimerkiksi kotiavun muodossa, mutta asukaskyselyn perusteella kunnan kotiapu tavoittaa vain pienen osan sitä todellisuudessa tarvitsevien joukosta. Vastuu arjen sujuvuudesta jää kyläläisten omille harteille.

Julkisten palvelujen mahdollisuudet vastata kyläläisten äkillisiin arjen sujuvuutta huojuttaviin tilanteisiin on pieni. Kyläläisten kynnys hakeutua julkisten palvelujen piiriin on korkea, mikä johtuu palvelujen etäisyydestä niin maantieteellisesti, tiedollisesti kuin sosiaalisesti.

Moni kyläläinen kokee, ettei avun ja tuen tarpeissaan ole riittävän oikeutettu palveluun, koska ”tunnen kylältä paljon vanhempia ja sairaampia-kin.” Kaksi kolmesta kyläläisestä on jollain tasolla huolestunut kylällä asuvan lähimmäisen pärjäämisestä, kun omasta kotona selviytymisestä huolestuneita on 38 prosenttia³. On siis selvää, että kunnan heikko kyky vastata asukkaiden tarpeisiin ei johdu ainoastaan taloudellisten resurssien puutteesta vaan ”syytä” on myös kyläläisissä itsessään. Omien avun ja tuen tarpeiden hyväksyminen ja tarjolla olevien palvelujen piiriin hakeutuminen rohkeammin tekisi palvelutarpeet näkyviksi, mikä puolestaan auttaisi paremmin kohdentamaan niin kunnan kuin järjestöjenkin vähäisiä resursseja vastaamaan kyläläisten tarpeita.

Arja Kilpeläinen ja Anneli Pohjola (2007) tarkastelevat kylätasolla ihmisten arkielämän suhdetta palvelujärjestelmään. Sivukylillä asuvat pitävät kunnan järjestämiä sosiaali- ja terveyspalveluja sekä peruskoulutusta itsestään selvinä, lakiin kirjattuina oikeuksinaan. Palvelutarjonta ei muodosta kyläläisten elämän keskiötä, vaan siihen turvaututaan tarvittaessa. (Kilpeläinen & Pohjola 2007, 48–49.) Tällaisessa palvelujen käyttökulttuurissa ennaltaehkäisevien toimintojen merkitys korostuu, samalla kun mahdollisuudet en-

3. Huolestuneisuutta kysyttiin asteikolla ei huoleta lainkaan / huolettaa jonkin verran / huolettaa erittäin paljon / en osaa sanoa. Kotona asumiseen tukea tarvitsevien osuus kyläläisistä lienee näiden lukujen (38–66%) välissä. Ero luvuissa selittynee sillä, että asukaskysely ei todennäköisesti tavoittanut kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia kyläläisiä.

naltaehkäiseviin, jatkuviin toimintoihin ja palvelujen tuottamiseen kaventuvat.

Kyläläisten rohkaistuminen avun ja tuen hakeamiseen edellyttää myös palveluiden tuottajien taholta palveluiden ”markkinoimista”, niiden näkyväksi tekemistä ja kansalaisten oikeuksista tiedottamista. Moni kunta tarjoaa vain hiljaisesti palveluitaan ja tietoa asukkaiden oikeuksista tiettyihin palveluihin. Samoin useat järjestöt tarjoavat passiivisesti palveluitaan: järjestöillä voi olla erinomaisia välineitä ja ratkaisuja myös sivukyläin asukkaiden tarpeisiin.

Ulkopuolisen avun vastaanottaminen arjen as Kareisiin tai hoivaan voi olla vaikeaa, kun siihen ei ole totuttu. Kuitenkin juuri palvelutarjonnan näkyvyys on avain asenteelliseen muutokseen, joka helpottaa kotitalouden ulkopuolisen avun vastaanottamista ja lisää sen hyödyntämistä arjen as Kareissa. Tästä hyötyvät niin asukkaat avun saajina, yrittäjät ja järjestöt palvelujen tuottajina sekä kunta palvelun järjestäjänä.

Kuka tuottaisi kyläin palvelut?

Asukaskyselyn mukaan 72 prosenttia lappilaisista kyläläisistä on jollain tasolla huolestuneita tarvitsemiensa palvelujen saatavuudesta. Valtakunnallisesti huolestuneisuutta kuvaavat luvut ovat 37 prosenttia sosiaalipalveluiden ja 57 terveyspalvelujen osalta (Suomi – Euroopan turvallisin maa? 2009, 35). Vielä useampi kyläläinen kantaa huolta avun saamisesta tarvittaessa riittävän nopeasti. 87 prosenttia kyselyyn vastanneista on jollain tasolla huolissaan ja reilu viidennes erittäin huolissaan avun saamisesta tarvittaessa riittävän nopeasti.

Kuntakeskuksesta tai kaupungista katsottuna tai pelastustoimen vasteaikojen valossa sivukylät näyttävät kaikessa palveluköyhyydessään (ks. Laitinen & Pohjola 2001) turvattomuuden tyysijoina: kun poliisin, palokunnan tai ambulanssin ehtiminen ajoissa paikalle on kysymysmerkki tai kun puhelin tai tietoverkkoyhteydet eivät välttämättä toimi, herää kysymys, kuka noille turvattomille sivukylille tahtoisikaan muuttaa asumaan? Ei kovin moni, mikäli väestön muuttoliikettä kuvaavia tilastoja on uskomisen. Silti, paradoksaalista kyllä, maaseudun kyliä pidetään yleisesti turvallisina ja ihanteellisena kasvuympäristönä erityisesti lapsille. 97 prosenttia kyläläisistä

tä pitää asuinkyläänsä hyvin tai melko turvallise-
na. Asuinkylä koetaan vähintään yhtä turvallise-
na kuin oma koti (96 prosenttia) ja turvallisem-
pana kuin asuinkunta (81 prosenttia).

Luottamuksen merkitys turvallisuuden tun-
teen määrittäjänä korostuu, kun arjen sujuvuus
kokee säröjä, uhat tai riskit tulevat näkyviksi tai,
kuten Adam B. Seligman (1997, 25) asian ilmai-
see, kun toimijoiden roolit ja rooliodotukset jää-
vät avoimiksi. Kun hyvinvointivaltiolliset toi-
menpiteet eivät enää riitä takaamaan tarvittavi-
en palvelujen tai avun saantia ajoissa, nousee si-
vukylillä asuvien luottamus tärkeäksi turvallisuus-
den tunnetta määrittäväksi asiaksi.

Onkin tarpeen tarkastella, miten valmiita
asukkaat ovat vastaanottamaan julkisista palve-
luista eroavaa palvelutoimintaa ja palvelutuotan-
non malleja. Missä määrin kylillä vallitseva asen-
neilmasto tukee palvelutuotannon vastuun jaka-
mista eri toimijoiden (kunta, lähiyhteisö, järjes-
töt, teknologia) kesken? ⁴

Kansalaisten on todettu tukevan laajaa hyvin-
vointivaltiota. Hyvinvointivaltion uudelleen-
muotoilun keinoista kannatetaan hyvin yksimie-
lisesti sellaisia vaihtoehtoja, jotka eivät merkittä-
västi muuta nykyistä järjestelmää julkisesti tuo-
tettuine palveluineen. (Kallio 2010, 90.) Toisaal-
ta on myös tutkimuksin (ks. Kinnunen 1998) to-
dettu, että kansalaiset tukeutuvat arjessaan lukui-
siin sosiaalisen tuen tuottamisstrategioihin.

Analyysin lähtökohtana (hypoteesina) oli, et-
tä palvelutuotannon mahdollisuuksista ”perin-
teinen” malli, jossa kunta tuottaa palvelut asuk-
kailleen nousisi vallitsevaksi ulottuvuudeksi. Tar-
kastelun lähtötavoitteena oli selvittää, miten jär-
jestötoiminta ja teknologian mahdollisuudet si-
joittuvat tällaiseen kuntapainotteiseen näkemyk-
seen palvelujen tuotannossa. Toisena ulottuvuu-
tena oletettiin ilmenevän eräänlainen monituot-
tajamalli, joksi tässä yhteydessä luetaan lähiver-
koston sekä kolmannen sektorin ja kunnan teke-
mä yhteistyö palvelujen tuottamisessa.

Analyysimenetelmänä palvelutuotannon vas-
tuita koskevien asenneväittämien sisällöllisen yhe-
teenkuuluvuuden tarkistamiseksi hyödynnettiin

4. Tässä yhteydessä yritysten palvelut jätetään tarkaste-
lun ulkopuolelle. Yritysten osuus sivukyläin palvelutuot-
annosta on kysynnän vähyyden vuoksi melko pieni. Asu-
kaskyselyn asenneväittämät mahdollistivat parhaiten lä-
hiyhteisön, järjestöjen, kunnan ja teknologian roolien
tarkastelun kyläin palveluiden tuottamisessa.

faktorianalyysin keinoja. Pääkomponenttianaalyysin keinoin tarkasteltiin, miten asukaskyselyssä esitetyt väittämät korreloivat keskenään sekä kuinka monelle ulottuvuudelle (faktorille) väittämät jakautuivat. Analyysimenetelmä tuotti kaksijakoista hypoteesia rikkaamman kuvan asukkaiden asennoitumisesta ja suuntautumisesta palvelutuotannon vastuiden jaossa. Kaikkiaan väittämät jakautuivat neljälle faktorille (ulottuvuudelle), joista muodostettiin lähempää tarkastelua varten kolme summamuuttujaa. Summamuuttujat nimettiin Kuntavastuuksi, Järjestö- ja lähiyhteisövuoksi ja Teknologiovastuuksi.

Kuntavastuuta kannattaa lähes puolet (46 prosenttia) kyläläisistä (taulukko 1). Nämä kyläläiset uskovat, että kunnat selviytyvät niille kuuluvista tehtävistä ilman järjestöjen aktiivista panosta. Kuntavastuuta kannattavat suhtautuvat kielteisesti siihen, että järjestöt alkaisivat tuottaa maksullisia palveluja, ja näkevät, että järjestöjen organisoima vapaaehtoistyö ei koskaan voi korvata julkisia palveluja heidän kotiseudullaan.

Kuntavastuuseen myönteisesti ja kielteisesti suhtautuvien osuudet kyläläisistä ovat jotakuinkin samansuuruiset. Herääkin kysymys, mikä jakoa ”kahteen leiriin” selittää? Iällä, sukupuolella tai vastaajan elämäntilanteella ei asukaskyselyaineistossa ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä kuntavastuuseen suhtautumisessa. Sen sijaan sillä, luottaako siihen, että saa tarvitessaan apua ja tukea kunnan palveluista, on tilastollisesti merkitsevää⁵ yhteys kuntavastuuseen suhtautumisen kanssa.

Ainoastaan 15 prosenttia kyläläisistä luottaa saavansa riittävän avun ja tuen kunnallisista palveluista, kun 27 prosenttia kyläläisistä kokee, että ei saa tarvitsemaansa apua kunnallisista palveluista. Hieman yllättäen ne, jotka kokevat, että eivät saa apua kunnallisista palveluista, ovat useammin myönteisiä kuntavastuulle. Näiden kyläläisten kohdalla kuntapalvelujen ulkopuolisen tukiverkoston voi olettaa toimivan riittävän hyvin. Kuitenkin reilu kolmannes (36 prosenttia) niistä, jotka eivät koe saavansa apua kunnallisista palveluista, on täysin tai jokseenkin *eri mieltä* väittämän ”saan tarvitessani apua naapureilta tai kyläläisiltä” kanssa. Tämä kaikkiaan noin kymmenen prosentin osuus kyläläisistä on siis arjen

5. Tulos on tilastollisesti merkitsevää; Khiin neliö -testin p-arvo=0,001; p<0,01.

Taulukko 1. Kyläläisten suhtautuminen kunta-vastuuseen, järjestö- ja lähiyhteisövuokseen ja teknologiavastuuseen tarvitsemiensa palvelujen tuottamisessa, %

	Kunta- vastuu	Järjestö- ja lähiyhteisö- vastuu	Teknolo- giavastuu
Kielteinen	44	56	46
Myönteinen	46	39	40
Ei osaa sanoa	10	5	13
Yhteensä:	100	100	99*
	N= 327	N=323	N=339

* Poikkeama 100 prosentista johtuu pyöristysvirheestä.

tuen ja avun tarpeissaan muiden kuin kunnan tai naapuri-/kyläläisavun varassa.

Luottamus lähipiiriin, naapureihin tai kyläläisiin on sivukylillä asuville tukiverkko, resurssi, jonka olemassaolo lisää turvallisuuden tunnetta. Kyläläiset ovat kuitenkin vähiten halukkaita painottamaan **järjestö- tai lähiyhteisövuoksa**⁶ palvelujen tuottamisessa: 56 prosenttia kyläläisistä suhtautuu kielteisesti järjestö- ja lähiyhteisövuokseen lisäämiseen kyläläisten tarvitsemien palvelujen tuottamisessa. Kielteisyys ei kuitenkaan selity yhteisöllisyyden tai kyläläisten auttamisen halun puutteella, vaan ennemminkin kyläläisten halulla säilyttää olemassa oleva palvelujen järjestämismalli. Järjestöjen ja lähiyhteisön toiminnan merkitys kyläläisille nousee sen erillisyydestä ja erilaisuudesta suhteessa palvelutuotantoon.

60 prosenttia asukaskyselyyn vastanneista kyläläisistä luottaa siihen, että saa tarvitessaan apua naapureilta tai kyläläisiltä. Analyytisesti mielenkiintoinen on epätasapaino sen välillä, miten paljon apua naapuriapua annetaan ja miten paljon siihen ilmoitetaan tukeuduttavan. Kaikkiaan kyläläiset ilmoittavat useammin olevansa avun antajia (88 prosenttia vastaajista) kuin vastaanotta-

6. Järjestö- ja lähiyhteisövuoksa -ulottuvuus määrittäytyy seuraavien väittämien kautta: Järjestöille ja yhdistyksille olisi annettava huomattavasti nykyistä enemmän vastuuta kyläläisten tarvitsemien palveluiden tuottamisesta; Järjestöjen organisoima vapaaehtoistyö voi täydentää julkisia palveluja kotiseudullani; Julkisia palveluja voitaisiin luovuttaa järjestöjen hoidettavaksi; Naapuriapurinkiin perustaminen kylille kannustaisi ihmisiä auttamaan lähimmäistään; Luotan siihen, että saan tarvitessani apua naapureilta tai kyläläisiltä.

jia (64 prosenttia). 23 prosenttia auttaa naapureita vähintään kerran viikossa, mutta vain 14 prosenttia ilmoittaa tukeutuvansa naapuriapuun kerran viikossa tai useammin. Kyläläiset ovat valmiita auttamaan naapureitaan, mutta samalla huonoja pyytämään apua ja tukea.

Teknologiavastuu sai asukaskyselyssä sisältönsä väittämien ”Kylämme palveluja tulisi toteuttaa teknologisilla välineillä ja sähköisillä palveluilla huomattavasti nykyistä enemmän”, ”Teknologialla voidaan täydentää sivukylien palveluita” sekä ”Olen kiinnostunut ottamaan käyttöön turvateknisiä laitteita” kautta. Kolmannen sektorin ohella teknologian odotetaan mahdollistavan uusien palveluratkaisujen toteuttamisen harvaan asutuilla alueilla. Teknologisilla sovelluksilla pyritään kehittämään asiakkaiden tarpeisiin vastaavia ja räätälöityjä palveluja sekä luomaan erityisesti sosiaali- ja terveystoimen asiakkaille mahdollisuus asioiden hoitamiseen sähköisesti ja tietoturvaselästi. (Ks. Lapin hyvinvointiohjelma 2010–2015, 37.)

Kyläläisissä teknologian mahdollisuudet palveluiden tuottamisessa aiheuttavat muita arvioituja toimijoita enemmän epätietoisuutta. 13 prosenttia kyläläisistä ei osannut ilmoittaa kantaansa teknologiaa koskeviin väittämiin. Kaikkiaan kyläläiset suhtautuvat kuitenkin hiukan myönteisemmin teknologian mahdollisuuksiin kuin järjestö- tai lähiyhteisövästuumen kasvattamiseen palvelujen tuottamisessa.

Tällä on yhteys⁷ siihen, millaisina teknologian mahdollisuudet kylien palvelutuotannossa nähdään. Teknologian mahdollisuuksiin palvelujen turvaamisessa sivukylille suhtautuvat positiivisimmin 20–44-vuotiaat kyläläiset (taulukko 2).

7. Tulos on tilastollisesti merkitsevä; Khiin neliö-testin p -arvo=0,003; $p < 0,005$.

Heistä 53 prosenttia suhtautuu positiivisesti teknologian mahdollisuuksiin palveluiden tuottamisessa. Kaikkiaan teknologiayönteisyys vähenee iän karttuessa. Palvelutarpeiden luonteen muuttuminen, kokemattomuus hyödyntää palveluita, mutta myös tietämättömyys teknologian mahdollisuuksista selittänevät yönteisyyden vähenemistä vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. 75-vuotiaat ja iäkkäämmät ovat jonkin verran suuria ikäluokkia (65–74-vuotiaita) yönteisempiä teknologialle. Eroa voitaneen selittää sillä, että teknologian hyödyntäminen palvelutuotannossa nähdään vielä kaukaisena, tulevaisuuteen liittyvänä asiana, josta iäkkäämmät eivät näe tulevaisuutta osalliseksi. Huomionarvoista on, että mikäli palvelutuotannossa halutaan tukeutua teknologian mahdollisuuksiin, on suurten ikäluokkien teknologiayönteisyyden lisäämiseen kiinnitettävä huomiota.

Huomionarvoista on myös se, että niistä kyläläisistä, jotka eivät ota mielellään vastaan apua kotitalouden ulkopuoliselta henkilöltä, 43 prosenttia on kuitenkin teknologiayönteisiä. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että teknologia on tärkeä sosiaalisen tuen saamisen väline niille, jotka muuten saattavat jäädä muiden tukiverkkojen ulkopuolelle.

Ajan kuluessa ja kokemusten karttuessa myös ikääntyvälle väestölle tullaan tarjoamaan yhä enemmän teknologia-avusteisia palveluja, mikä madaltaa kynnystä teknologian käyttöönottoon ja tekee teknologiasta luontevan osan palveluja niin palvelujen tuottajille kuin asiakkaille. Myös järjestöjen teknologiaosaamisen ja -tietoisuuden lisäämiseen on alettu kasvavassa määrin kiinnittää huomiota. Kehitys tulee jatkossa korostamaan teknologian merkitystä olemassa olevia palveluja täydentävänä, ei niistä irrallisena osana.

Taulukko 2. Eri-ikäisten suhtautuminen teknologiaan kylien palvelutuotannossa (n=321), %

	20–44 -vuotiaat	45–59 -vuotiaat	60–64 -vuotiaat	65–74 -vuotiaat	75-vuotiaat ja iäkkäämmät
Kielteinen	44	49	45	47	46
Myönteinen	53	45	42	27	35
Ei osaa sanoa	3	6	13	26	19
Yhteensä	100	100	100	100	100
	(n=36)	(n=120)	(n=47)	(n=70)	(n=48)

Pienissä kunnissa ja kylissä, joissa ”kaikki tuntevat kaikki”, jopa julkisten viranhaltijoiden kanssa asiointi voi olla hankalaa tai mahdotonta, jos asukas ei luota palvelujärjestelmään tai viranhaltijaan henkilökohtaisesti. Esimerkiksi verkon kautta saatu apu, palvelu tai vertaistuki voi arkaluonteisissa asioissa olla helpommin lähestyttävä ja enemmän luottamusta herättävä kuin esimerkiksi paikallisen yhdistyksen tarjoama apu, jossa mukana on myös henkilökohtaisuus.

Kyläläisten odotukset kunnan, kolmannen sektorin ja teknologian asemasta palvelutuotannossa

Tutkimusten (esim. Kallio 2010) mukaan kansalaiset ovat edelleen sitoutuneita hyvinvointivaltioon ja julkisesti tuotettuihin hyvinvointipalveluihin. Tämä ilmeni myös kyläläisille toteutetusta asukaskyselystä. Kyläläiset kannattavat julkisesti tuotettuja palveluja, vaikka palvelut eivät tavoitaisi avun ja tuen tarpeita.

Erityisesti ikääntyneiden on todettu olevan sitoutuneita järjestelmään, jota he ovat olleet rakentamassa hyvinvointivaltion kultaisina vuosikymmeninä (Kallio 2010, 94). Se, murtaako iän myötä lisääntyvä tarve avulle ja tuelle tätä sitoutuneisuutta harvaan asutuilla alueilla, kaipaa lisää tutkimusta.

Kunnalle laissa määritelty vastuu palvelujen saatavuudesta toteutuu myös sivukylillä, mutta heikko saavutettavuus tekee saatavuudesta vain näennäistä. Kyläläisten luottavaisuus julkiseen palvelujärjestelmään onkin pitkälti luottavaisuutta ”näkymättömään”, jossa merkittävämmässä asemassa ovat palveluita koskeva julkinen puhe kuin omat henkilökohtaiset palvelukokemukset.

Myös Ilkka Lehtola (2001, 195) nostaa tutkimuksessaan esille näkymättömän sosiaalisen tuen merkityksen ja seuraukset. Vanhukset luottavat tuttuun elinympäristöön ja tuttuihin ihmisiin siellä. Näkymätöntä sosiaalista tukea on Lehtolan mukaan myös vahva elämäkerrallisen sisäisyyden kokemus: perhe, talo ja sitä ympäröivät pellot ovat keskeinen osa elämänhistorian muotoutumista.

Kunnat ovat lakisäteisesti vastuussa palveluiden järjestämisestä alueellaan. 46 prosenttia asukaskyselyyn vastanneista kyläläisistä suhtautuukin myönteisesti kuntavastuuseen ja luottaa kunnan kykyyn selviytyä sille kuuluvista tehtävistä.

Nämä myönteisesti kuntavastuuseen suhtautuvat ovat useammin myös halukkaita hyödyntämään teknologisia välineitä ja sähköisiä palveluja.

Kuntavastuuta kannattavien teknologiamyönteisyys selittyy sillä, että juuri kunnat ovat otaneet sähköisiä palveluja käyttöönsä ja kyläläiset kykenevät, jos eivät käyttämään ja olemaan tyytyväisiä sähköisiin palveluihin, ainakin hahmotamaan sähköisten palvelujen mahdollisuudet eräiden kuntapalveluiden järjestämisessä. Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen ja sähköiset palvelut ovat osa myös tämän päivän järjestötoimintaa. Se, miten tietoisia kyläläiset ovat järjestöjen tarjoamista sähköisistä palveluista, riippuu vahvasti kyläläisten tiedoista ja taidoista löytää järjestöt palvelujen tarjoajina. Kyläläisten tarpeiden valossa sivukyliin kohdistettu järjestöjen toiminnan mainonta synnyttäisi varmasti uusia jäsenyyksiä ja asiakkuuksia myös maakunnan ja valtakunnan tasoilla toimiville järjestöille.

Kuntavastuuta painottavat kyläläiset eivät kuitenkaan antaisi järjestöille ja lähiyhteisöille vastuuta palvelujen järjestämisestä: 60 prosenttia kuntavastuuta kannattavista suhtautuu kielteisesti järjestö- ja lähiyhteisövästuuun lisäämiseen. Voidaankin pohtia, mitä hyviä puolia kunnan itsensä tuottamissa palveluissa on kyläläisen – palvelun käyttäjän – näkökulmasta ja mitä vastuun jakaminen palvelutuotannossa merkitsee tästä näkökulmasta?

Hieman yllättäen asukaskyselyn teknologiaa koskevat väittämät latautuivat hyvin vahvasti omaksi faktorikseen. Olisi voinut olettaa, että teknologia näyttäytyisi kyläläisille asiana, joka edes jollain tasolla läpäisisi eri sektorit lähiyhteisöistä järjestöihin ja kuntiin. Tulokset kertovat sen, että teknologia ja sen tuomat mahdollisuudet palvelutuotannossa ovat kyläläisille ainakin toistaiseksi etäisiä asioita. Aiemmin kylillä saatavilla olleita palveluja on muutettu sähköisiksi palveluiksi, mutta niiden käyttöä kyläläisten keskuudessa rajoittavat toimimattomat Internet-yhteydet, tietämättömyys sähköisten palvelujen olemassaolosta tai osaamattomuus käyttää sähköisiä palveluja.

On myös syytä pohtia, vähentääkö palvelujen siirtäminen Internetiin sähköisiksi palveluiksi ihmisten kokemaa turvallisuuden tunnetta. Sähköisissä palveluissa kun luottamuksen täytyy kohdistua ensisijaisesti laitteiden ja yhteyksien toimivuuteen ja vasta toissijaisesti palvelun tuottajaan. Kasvokkaisessa palvelutapahtumassahan

luottamus kohdentuu ensisijaisesti instituutioon, jota palvelun antaja edustaa. Instituutiot ovat, ainakin toistaiseksi, pysyvämpiä ja siten luotettavampia kuin tekniset sovellukset.

Arjen turvallisuustyö Lapissa

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuudesta puhuttaessa ei enää tarkoiteta pelkästään poliisin, pelastustoimen tai rajavartioston palveluja, vaan turvallisuus ymmärretään laajasti sosiaalisen turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen kautta *arjen turvallisuutena*. Tällöin myös kunnan tarjoamien palvelujen (sosiaali- ja terveystalvet, opetus- ja kulttuuripalvelut sekä infrastruktuurin ylläpitäminen) sekä kolmannen sektorin palvelutoiminnan nähdään muodostavan kansallisen perusturvan ja vaikuttavan keskeisesti turvallisuuden tunteeseen (SM 2009, 5).

Sisäisen turvallisuuden työhön Lapissa on aktivoitu laaja joukko viranomais-, järjestö- sekä koulutus- ja tutkimuslaitosten edustajia. Aktiivisen yhdistystoiminnan varaan on rakennettu arjen tuki- ja turvaverkostoja, kylien yhteisöllisiä ja omaehtoisia varautumisen tukiverkkoja. Tällaisia ovat esimerkiksi Suomen kylätoiminta ry:n⁸ organisoimat naapuriapuringit ja Suomen Punaisen Ristin⁹ kehittämät kyläläisten hyvinvoinnin ja turvallisuuden lisäämiseen tähtäävät koulutukset, tapahtumat, tiedotustilaisuudet ja vertaistukiryhmät. Kolmannen sektorin panosta kylien arjen turvallisuuden tuottamisessa toivotaan, odotetaan, jopa vaaditaan lukuisilla poliittisilla areenoilla (ks. esim. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009; SM 2008). Järjestöjen osallistumisen turvallisuussuunnitteluun tukemiseksi sisäasiainministeriö julkaisi keväällä 2010 työkirjan (ks. SM 2010). Tulevaisuus näyttää, mitä uusia toimintamalleja sisäisen turvallisuuden työ Lapissa synnyttää ja millaisia uusia palveluverkostoja toiminta juurruttaa kyliin. Olennaiseksi ja varsin haastavaksi on osoittautunut verkostossa toteutettavan työn kiinnittäminen osaksi julkista palvelujärjestelmää ja kuntien tuottamia palveluja.

8. *Kylä auttaa ja välittää -hanke*

9. *SPR:n Elämisen arvoista hyvinvointia ja turvallisuutta (EHYT) -hanke*

Vuorovaikutus ohjelmatason (valtakunnallinen, maakunnallinen ja kuntataso) ja ruohonjuuritason toimijoiden välillä arjen turvan parantamisessa toteutuu Lapissa avoimen verkostoyhteistyön kautta. Yhteistyötä koordinoi Lapin aluehallintovirasto. Yhteistyötä viranomaisten, elinkeinoelämän, tutkimuslaitosten sekä lukuisten yhdistysten kanssa on toteutettu tiedon ja kokemusten vaihdolla, yhteisillä toimintavoilla ja ennen kaikkea yhteisen tavoitteen, maaseudun turvallisuuden, hyvinvoinnin ja elinvoimaisuuden saavuttamiseksi.

Lappilaisen turvallisuustyön erityisenä ansiona voidaan pitää sitä, että se käytännössä toteuttaa poikkisektoraalista ja hallinnonrajat ylittävää yhteistyötä. Lappilainen turvallisuustyö sisäisen turvallisuuden ohjelman (SM 2008) toimeenpanijana vastaa hyvinvoinnin alueellisen hajautumisen aiheuttamiin ongelmiin sitouttamalla laajassa verkostossa mukanaolevat tahot yhteisen vision ja tavoitteiden saavuttamiseen. Tiedon valtaväylät ovat auenneet, olennaista on kuitenkin se, miten jaettava tieto ja kokemukset omaksutaan verkostossa, miten vahvasti toimintaan sitoudutaan, sekä ennen kaikkea, miten tietoa luovasti hyödynnetään käytännön työssä lappilaisien turvallisuuden hyväksi.

Käytännössä arjen turvaa on viety kyliin esimerkiksi kylien turvallisuussuunnitelmien, kyläapurinkien sekä kylien palvelujen kehittämisen kautta. Toteutettava turvallisuustyö tarjoaa sisältöjä myös Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksella toteutettavalle hyvinvointipalvelujärjestelmän tutkimukselle.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmajärjestelmässä syntyvät uudenlaiset kuntien ja kylien turvallisuussuunnitelmat sekä niiden turvallisuuskäytännöt tulevat jatkossa olemaan kiinnostavia myös tutkimuksellisesti. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että uudenmuotoiset paikalliset turvallisuussuunnitelmat käsitellään valtuustoissa viimeistään vuoden 2010 aikana (SM 2008). Turvallisuus kaikki elämänalueet läpäisevänä näkökulmana (esim. Niemelä & Lahikainen 2000) näyttääkin avaavan aivan uudenlaisia yhteisiä kosketuspintoja viranomaisten, kolmannen sektorin ja elinkeinoelämän yhteistyöhön sekä teknologian hyödyntämiseen palveluja tuotettaessa.

Johtopäätökset

Hyvinvointipalvelujärjestelmän ylläpitoa koskevat haasteet ovat vuosien saatossa realisoituneet harvaan asuttujen alueiden asukkaille palvelujen etäännyttämisestä tai loppumisena. Silti kansalaiset, kyläläiset mukaan luettuna, luottavat edelleen palvelujärjestelmään. Sivukylillä asuvien arkielämän toiminnallisuus rakentuu vähiin palveluihin tukeutuen (ks. myös Kilpeläinen & Pohjola 2007). Palveluiden etäännyttäminen kyliltä on asettanut harvaan asuttujen alueiden asukkaat uudenlaisen vaateen eteen: olisi luotettava siihen, että apua ja tukea on saatavilla tarvittaessa.

Arjen turvaa kylissä -tutkimushankkeessa toteutetun asukaskyselyn mukaan harvaan asuttujen alueiden asukkaat luottavat edelleen siihen, että kunta järjestää lakisäätiset palvelut alueensa asukkaille. Luottamus on kuitenkin vahvaa ainoastaan välttämättömien palvelujen osalta. Asukkaiden odotukset palvelutarjonnan lisäämiseen kylissä ovat vähäiset ja tilanteeseen on tyydytty. Yksilötasolla palvelutarpeita on, mutta ne sopeutetaan vastaamaan palvelutarjontaa tai sivuutetaan, mikä vaikeuttaa välttämättömien palvelujen määrittelyä sekä kuormittaa kalliita palveluratkaisuja.

Palvelujen etäännyttäminen kyliltä on johtanut siihen, että kyläläiset hakeutuvat palvelujen piiriin vasta välttämättömän tarpeen ilmetessä. Omien avun ja tuen tarpeiden väheksyminen ja vertailu muiden kyläläisten tilanteeseen nostaa kynnystä hakea tarvitsemiaan palveluita. Kun apua haetaan vasta viime hetkellä, ovat viranomaispalvelut usein liian kaukana ja kyläyhteisön kyky vastata tarpeeseen pieni: kylissä toimivat yhteisöt kun kykenevät voimavaroillaan tarjoamaan juuri ennaltaehkäisevää, sosiaalista pääomaa kerryttävää toimintaa ja vain vähäisessä määrin vaativia, nopeaa toimintaa edellyttäviä (viranomais)palveluja.

Kylillä vallitseva kulttuuri, jossa kotitalouden ulkopuolisen avun ja tuen hakemista viivytetään, paitsi lopulta lisää laitoshoidon kysyntää, myös yleisesti vaikeuttaa ennaltaehkäisevien palvelujen kohdentamista ja järjestämistä. Kyläläisten avun ja tuen tarpeet eivät tule riittävän ajoissa näkyviksi. Palvelukulttuurin juurtumattomuus, toisin sanoen kyläläisten tottumattomuus käyttää arkea sujuvoittavia palveluja myös heikentää palveluyrittäjien tai kolmannen sektorin toimintaedellytyksiä kylissä sekä vähentää esimerkiksi kotita-

lousvähennyksen ja palvelusetelijärjestelmän laajempaa hyödyntämistä kyläläisten keskuudessa.

Kyläläisten asenteista ja toimintakulttuurista johtuvista haasteista huolimatta kolmannen sektorin ja teknologian mahdollisuudet nähdään tärkeinä lappilaisten hyvinvoinnin ja turvallisuuden tuottamisen kannalta. (ks. esim. Lapin hyvinvointiohjelma 2010–2015, 19; SM 2009; Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009). Kyläläisten odotetaan ottavan kolmannen sektorin tuottamat palvelut tai sähköiset palvelut vastaan avosylin. Asukaskyselyn valossa asukkaiden asenteet tukevat jossain määrin palvelutuotannon painopisteen siirtämistä pois kunnalta, mutta järjestö- tai lähiyhteisövästuun tai teknologiavastuun kasvattamiseen negatiivisesti suhtautuvien määrä kylillä on edelleen suuri.

Palvelujen käyttökulttuurista johtuen sivukylien asukkaiden arjen turvallisuutta ei horjuta palvelujen vähäinen saatavuus. Turvallisuuden tunnetta kuitenkin vähentää riskin varassa eläminen: tietoisuus ja huoli siitä, että apu ei hätätilanteessa välttämättä saavu paikalle ajoissa. Palvelujen puutetta merkittävämpänä arjen turvallisuuden tunnetta huojuttavana tekijänä harvaan asutuilla alueilla ovatkin mediassa harjoitettavat diskurssit harvaan asuttujen seutujen unohtamisesta, jälkeen jäämisestä, hiljenemisestä, jotka tekevät harvaan asuttuja alueita koskevat uhat ja riskit näkyviksi. Se, miten harvaan asutuista alueista, niiden elinvoimasta, palveluista ja tulevaisuudesta puhutaan julkisessa keskustelussa, rakentaa merkittäväällä tavalla harvaan asuttujen alueiden todellisuutta. Julkisella puheella voi myös olla merkitystä sille, miten oikeutetuiksi asukkaat mieltävät avun ja tuen tarpeensa sekä oikeutensa palveluihin.

Tietoyhteiskunta tuo uhat ja riskit näkyvämmiksi, mutta se tarjoaa myös erinomaisen mahdollisuuden nostaa esiin positiivisia diskursseja, myönteisiä kuvia kyläelämästä ja kyläläisten yksilöllisistä ja yhteisöllisistä resursseista selvitä arjessa. Kyläläisten turvallisuuden tunnetta rakennetaan ylläpitämällä ja vahvistamalla asukkaiden luottamusta elämän edellytysten jatkumiseen kylillä ja avun saamiseen tarvittaessa. Esimerkiksi turvallisuussuunnittelusta tiedottaminen lisää luottamusta, avoimuutta ja yhteisvastuullisuutta kylillä (SM 2010, 11).

Harjoitettu palvelujen priorisointi- ja keskitämispolitiikka on tekijä, jolla on omat taloudelliset, yhteiskunnalliset ja sosiaaliset seurauk-

sensa erityisesti harvaan asutuille alueille, niiden kyliin ja kyläläisten yksilöllisiin elämäntilanteihin ja valintoihin. Laadullista tutkimustietoa ohjelma- ja politiikkatason linjausten seurauksista kansalaisten arkeen tarvittaisiin enemmän. Myös niiden toteuttamiseen ja toteutumisen reunaehtoihin olisi kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Tässä hetkessä kiivaasti käytävä puhe kolmannen sektorin mahdollisuuksista palvelutuotannossa uhkaa jättää varjoon kylät, joihin suurten järjestöjen palvelutoiminta ei ulotu ja jois-

TIIVISTELMÄ

Tiina Laitinen: Arjen turvallisuus harvaan asuttujen alueiden uutena politiikkana

Palvelujen saatavuus on osa kansalaisten hyvinvointia. Harvaan asutuilla alueilla palvelujen saatavuuden heikkenemisen nähdään olevan jo uhka arjen turvallisuudelle. Eri hallinnonalojen ohjelmat ja strategiat ovat halukkaita korostamaan julkisen vastuun rinnalla – tai jopa sijasta – yksilöiden omaa sekä yhdistysten ja yritysten vastuuta hyvinvoinnin ja turvallisuuden tuottamisessa. Myös teknologian mahdollisuuksia hyvinvointivaltion roolin supistajana ollaan halukkaita hyödyntämään laajasti.

Miten harvaan asuttujen alueiden asukkaat näkevät ja kokevat palvelujen merkityksen hyvinvoinnilleen? Entä miten kyläläiset suhtautuvat palvelutuotannon vastuuden uudelleen jakoon? Artikkelin antaa suunnuoron kansalaiselle, kyläläiselle, puretuen palveluiden merkitykseen harvaan asuttujen seutujen asukkaiden turvallisuuden tunteelle. Aineistona on hyödynnetty asukaskyselyaineistoa, joka on kerätty Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksella vuosina 2009–2011 toteutettavassa, maa- ja metsätalousministeriön rahoittamassa Arjen turvaa kylissä -tutkimushankkeessa. Analyysi avaa kyläläisten asenteita kuntavastuuta, järjestö- ja lähiyhteisövastuuta sekä teknologivastuuta koh-

sa yhteisöllisiä voimavaroja tai resursseja kyläläisten tarvitsemien palveluiden tuottamiseksi ei ole. Miten käy näiden kylien? Uusien, toimijoita yhteen kokoavien näkökulmien löytäminen harvaan asuttujen alueiden hyvinvoinnin ja elinvoiman käsitteellistämiseksi ja niiden eteen toimimiseksi on aina mahdollisuus. Uudet politiikat tai näkökulmat eivät kuitenkaan saa olla väline tai peruste julkisen vastuun vetäytymiselle sieltä, missä sitä edelleen tarvitaan.

taan kyläläisten tarvitsemien palvelujen tuottamisessa.

Artikkeli osoittaa muun muassa, että kyläläiset sopeuttavat tarpeitaan vastaamaan vähäistä palvelutarjontaa siirtämällä avun ja tuen piiriin hakeutumista. Kylillä vallitseva palvelujen käyttökulttuuri paitsi lopulta lisää laitoshoidon tarvetta, myös vaikeuttaa ennaltaehkäisevien palvelujen kohdentamista ja järjestämistä, kun kyläläisten avun ja tuen tarpeet eivät tule riittävän ajoissa näkyviksi. Palvelujen käyttökulttuuri myös heikentää yrittäjien tai kolmannen sektorin toimintaedellytyksiä sekä vähentää kotitalousvähennyksen ja palvelusetelijärjestelmän laajempaa hyödyntämistä kyläläisten keskuudessa. Kyläläiset kannattavat edelleen vahvasti julkisesti tuotettuja palveluja vaikka ne kykenisivät vain heikosti vastaamaan arjen avun ja tuen tarpeisiin. Kyläläiset näyttäisivät olevan enemmän halukkaita hyödyntämään teknologian mahdollisuuksia kuin järjestö- ja lähiyhteisövastuun kasvattamista tarvitsemiensa palvelujen tuottamisessa.

Lopuksi artikkeli esittelee ja ehdottaa arjen turvallisuutta näkökulmana, joka avaa uusia mahdollisuuksia palveluiden järjestämiseen ollen samanaikaisesti riittävän väljä sektori- ja hallinnonrajat ylittävän yhteistyön rakentamiseksi ja samalla kohdistetumpi kuin esimerkiksi laaja-alaisuuteensa jo kaatava hyvinvointi-käsite.

KIRJALLISUUS

- Jokinen, Eeva: Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus, 2005
- Julkunen, Raija: Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes, 2007
- Kallio, Johanna: Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 108. Helsinki: Kela, 2010
- Karvonen, Sakari: Miten ihmiset voivat? Maaseudun hyvinvointi 2000-luvulla. Teoksessa: Haverinen, Riitta & Ilmarinen, Katja (toim.): Hyvinvoinnin arkea maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2008
- Kilpeläinen, Arja & Pohjola, Anneli: Kyläläiset keskiössä. Tutkimus kylähyvinvointipalveluista. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, 2007
- Kinnunen, Petri: Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, 1998
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli: ”Ei tää niin syrjässä”. Tutkimus elämisen mahdollisuuksista ja palveluista syrjäkylissä. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 37. Tutkimusraportteja ja selvityksiä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2001
- Lapin hyvinvointiohjelma 2010–2015: Lappi antaa elämänvoimaa! Lapin liitto, 2010
- Lehtola, Ilkka: Palvelujen muutos ja syrjäkyläläisten arki. Joensuu: Joensuun yliopisto, 2001
- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2009. Saatavilla osoitteesta: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/987/Maaseutu_ja_hyvinvoiva_Suomi.pdf Viitattu 10.3.2010
- Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.): Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino, 2000
- Peltosalmi, Juha & Vuorinen, Marja & Särkelä, Riitta: Järjestöbarometri 2009. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 2009
- Seligman, Adam B.: The Problem of Trust. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1997
- SM: Turvallinen elämä jokaiselle. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäasiainministeriön julkaisu- ja 16/2008
- SM: Turvallisuus harvaan asutuilla alueilla. Tilanne- ja 20/2009. Saatavilla osoitteesta: <http://www.intermin.fi/julkaisut>. Viitattu 3.3.2010
- SM: Järjestöt mukaan turvallisuussuunnitteluun. Työ- ja 4/2010. Saatavilla osoitteesta: <http://www.intermin.fi/julkaisut>. Viitattu 8.5.2010
- Suomi – Euroopan turvallisin maa? Tutkimus suomalaisten turvallisuuskäsityksistä. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 7/2009.